

Nina Græger: Norsk forsvarspolitikk: territorialforsvar og internasjonal innsats 1990–2015

Spartacus / Scandinavian Academic Press 2016

Anmeldt av Anniken Huitfeldt
Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé

Bokomtalen ble først framført under et lanseringsarrangement på NUPI 31. januar 2017.

Å lese Ninas Grægers bok blir for en politiker som å gå til psykolog og bli analysert: Noe er befriende å høre. Brikkene faller på plass på et vis; man forstår den politiske diskusjonen bedre. Andre ting liker man ikke i det hele tatt, selv om man forstår at det er riktig.

Selv er jeg trolig en typisk representant for det Græger kaller *doxa*: Vi som forsvarer det selvinnlysende i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk og dermed åpner lite opp for alternative syn. Ikke uten videre noe kompliment, altså.

I boka viser forfatteren til et intervju med det jeg tror må være hennes far, om hærens kløvkompanier, i bruk av Forsvaret til 1980-tallet. Ja, norske bønder fikk betalt for å stille hester til disposisjon lenge etter at hesten var ferdig som framkomstmiddel i andre lands forsvar. Dette bruker Græger som et treffende eksempel på hvordan sektortenkning har vesentlig større innflytelse enn internasjonale tendenser i norsk forsvarsdebatt.

Slik tenkte ikke forsvarsminister Jens Christian Hauge i de tidlige etterkrigsårene. Jens Stoltenberg og jeg har til felles at vi begge har bestefedre som var reserveoffiserer under krigen. Sammen med 1000 andre norske offiserer satt de i krigsfangenskap i tyskokkupert Polen helt til krigens slutt.

Hauges oppsummering av disse offiserenes krigserfaring var at de hadde intet glemt – men heller ingenting lært. De gamle offiserene hadde lite innflytelse da vi bygget opp et nytt forsvar etter krigen. Dessuten hadde noen vært med i Menstadslaget i Skien i 1931 – da hæren ble satt inn mot streikende arbeidere – og var derfor ikke til å stole på. Hauge var brutal i sin iver etter å modernisere Forsvaret. Nostalgi hadde

ikke betydning; teknologi og kunnskap var viktigst. Den samme tilnærmingen er nok ingen selvfølge i dag.

Doxa-begrepet treffer godt som beskrivelse på forsvarspolitisk debatt i Norge: Mens det på andre politikkområder gjerne gjelder å tenke utenfor boksen, bryte med gamle oppfatninger, fremme innovasjon og gjennomføre nye månelandinger, blir den politiske diskusjonen på forsvarsområdet gjerne en konkurranse om hvem som egentlig ligger mest fast.

Forfatteren skriver at Erna Solberg i diskusjonen om norske militære bidrag i Afghanistan i 2006 hevdet at Stoltenberg II-regjeringen flyttet norsk politikk, brøt med de lange linjer og at dette var et kraftig signal til våre allierte. Men så voldsomt illojalt kan den norske opptreden ikke ha blitt tolket: Det gikk ikke mange årene før den daværende regjeringssjefen ble valgt til NATOs nye generalsekretær.

I *doxa* ser vi også en konkurranse om hvem som er norskest, hvem som tar mest vare på tradisjonene og verdiene fra gutta på skauen. Græger skriver om formannen i Innherred forsvarsforening som i 2004 underbygget sine argumenter mot Sverre Diesen med at han hadde deltatt i forsvarsoppbyggende arbeid fra før den tiden Diesen ennå gikk i knebukser. Et paradoksalt argument i en tid hvor teknologisk utvikling er en viktig del av diskusjonen om hvilke kapasiteter som skal prioriteres.

I fjorårets diskusjon om langtidsplanen 2017–20 ble krigshelter trukket fram som forsvarere av den ene etter den andre basen. Forfatteren viser hvordan Senterpartiet, Fremskrittspartiet og SV flere ganger har hatt felles oppfatning i tradisjonalistisk retning – en uventet allianse som sto klarere for meg etter å ha lest boka. Nytt i behandlingen av langtidsplanen denne gang var at Venstre nok har blitt den sterkeste eksponenten for tradisjonalistene ved å gå imot alle store baseendringer og utsette kostbar men nødvendig modernisering av forsvarsmateriell.

VGs Frithjof Jacobsen sier det slik: «Alle kan selvfølgelig finne en eller annen sikkerhetspolitisk analyse som passer til nøyaktig de prioriteringene de ønsker seg. [. . .] I debatten om langtidsplanen har disse situasjonsbetingede analysene for eksempel ført NATO-motstanderne på norsk venstreside i allianse med norske hæroffiserer i kamp mot bevilgninger til USA-tilpassede fly og fartøyer.»

I debatten om langtidsplanen ble det fremmet argumenter om at hæren i sin natur var representant for et defensivt forsvar, mens kampfly var et mer aggressivt middel for avskrekking og dermed brøt med vår tradisjon – som om ikke hele NATO-medlemskapet nettopp bygger på avskrekking. Disse argumentene er et eksempel både på de uventede alliansene Græger omtaler og på de situasjonsbetingede analysene Jacobsen viser til.

Alternative utredninger til langtidsplanen er som regel bestilt og betalt av kommunepolitikere og skrevet av tidligere offiserer: «Det militær-kommunale kompleks», som Græger så treffende kaller det. I diskusjon med en tidligere offiser som hadde jobbet i næringslivet i 20 år og nå hadde fått i oppgave å overbevise meg, hevdet han at mine meninger brøt med det han hadde lært på Krigsskolen. Jeg argumenterte ikke imot den gang, men nikket gjenkjennende til Grægers analyse av krigsskolepensumets solide etterslep i militær utdanningspraksis. Krigsskole fra 1980-tallet gir ikke nødvendigvis svaret på alle sikkerhetsutfordringer i dag.

Så til hva jeg ikke likte ved Grægers bok: Jeg likte ikke særlig godt den anonyme UD-kilden som, gjengitt i en fotnote, hevder at vi ikke har noe «policy» i Norge fordi praksis går foran politikk og strategi. Ingen politikere vil jo beskyldes for ikke å tenke strategisk.

Men så kom jeg på mitt utsagn i diskusjon med SVs Bård Vegar Solhjell etter Afghanistan-redegjørelsen på Stortinget i starten av januar 2017. Solhjell etterlyste doktriner for deltakelse i internasjonale operasjoner. Jeg hevdet at vår utfordring ikke var mangel på doktriner men mangel på diskusjon om norske utenlandsoperasjoner. I en debatt om norsk humanitær bistand til Syria våren 2016 hevdet jeg stikk i strid med anbefalingene fra Norads analyseavdeling at en overordnet og forpliktende strategi for bistand til Syria ville virke hemmende på den nødvendige fleksibiliteten i norsk humanitær innsats. Og jeg kom også i hu min diskusjon med forfatteren av en ny bok om Svalbard, i august 2016. Jeg var kritisk til forfatterens ønske om å lage en strategi for hvordan norske myndigheter burde håndtere et eventuelt hybridangrep på Svalbard. I stedet hevdet jeg at her burde UD's folk ikke begrenses av doktriner, men kunne vurdere situasjonen individuelt og ta ønskelige virkemidler i bruk.

Så her ble jeg avslørt: Jeg er mer enig med den hemmelige UD-kilden enn jeg liker å innrømme.

Etterslepet i hele den forsvarspolitiske diskusjonen er tema i Grægers konklusjon. Hun skriver at mangel på omstilling har potensielt mer vidtrekkende og alvorlige konsekvenser for Forsvaret enn andre organisasjoner fordi Forsvaret skal ta vare på statens sikkerhet.

Det er vanskelig å spå, særlig om framtiden. Det er et talende paradoks at i langtidsplanen for 2013–16, vedtatt våren 2012, er verken Syria eller terrororganisasjonen IS nevnt med et eneste ord. Samtidig er det også en fallgrube på autopilot å henfalle til gamle analysemønstre. Vi må unngå at diskusjonen om hvordan vi møter endringene i Russland umiddelbart hopper tilbake til den kalde krigens retorikk og strategi.

Når vi i 2017 både skal håndtere terror der ute og øke innsatsen i nærområdene, i en tid med kortere varslingsstider, teknologiske endringer, hybrid krigføring og cyberangrep, da trenger vi politikere oppdatert kunnskap og gode råd. Også fra de som gikk i knebukser for ikke så lenge siden.

Til tross for at slik kunnskap ikke alltid bygger opp under mitt *doxa*, frykter jeg ikke ny kunnskap. Å foretrekke «alternative fakta» er ingen farbar vei. Behovet for kunnskap i en opplyst forsvarsdebatt er vel så stort som under Jens Christian Hauge – enten det er fra NUPI, FFI, IFS eller PRIO. Derfor er det stort behov for denne boka.

Om forfatteren

Anniken Huitfeldt er politiker (Arbeiderpartiet), og leder Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé. Korrespondanse: anniken.huitfeldt@stortinget.no.